

Bogdán László

Vaszilij Bogdanov: A hiúság zsbivására

részletek egy széltoló vallomásaiból

1. A holdbéli nyúl

*Láttam nemzedékem legjobbjait a terror karmaiban,
pörgött a történelem mókuskereke,
nem volt megállás.*

*Néha hittem, hogy leszáll a holdból a nyúl
és megment, akár voguljaimat a medve,
de volt-e egyáltalán valaha is nyúl a holdban,
leszállhatott volna-e, s ha igen, mi történik?
Mitől menthetett volna meg egyáltalán a holdbéli nyúl?*

2. Senki röhögései

*Sokat beszélgettem Senkivel,
az orosz népmesék különös hősével,
ott állott évtizedekig az ablakom mellett és nézett,
kissé kárörvendőn, kissé sajnálkozva
és azt fejtegette, hogyha nem remélek új fordulatot,
mit akarok egyáltalán? Miért élek?*

*Hosszú, egymásba gabalyodó mondatokban,
dadogva válaszoltam neki, de ő csak röhögött,
soha nem hallgatott végig.
„Menthetetlen vagy! – legyintett. – Add fel!”
És eltűnt a semmiben, ahol időzött,
de ahova soha nem hívott magával,
ő tudta, miért.*

3. Mitől félt volna?

*A hiúság szovjet zsibvásárán
álarcosok hőzöngtek, maszkurák vusibáltak,
léhűtők, szélhámosok, képmutató gazemberek.
Ő is ott volt közöttük, hova is mehetett volna?
Meztelen arcával tüntetett.
Akkor már a veszélyt sem igazán érzékelté.
Nem félt! Már nem volt mitől?
Mit csinálhattak volna még vele,
lágérbe zárják, székhez szögezik a heréjét,
tarkón lövik? Mélységek fölött egyensúlyozott,
egy szál drótkötélen, és verseket írt
az éjszaka rémeiről, akik állandóan fölkeresték,
nem hagyták magára, mint barátai.*

4. Zosczenko, a kolozsvári koldus

*A széltoló, a kudarc szélhámosa,
utoljára 1964-ben, hat évvel
tragikusan hirtelen halála után
látta utoljára barátját, Misa Zosczenkót,
Kolozsvárott, a Szent Mihály-templom előtt,
koldus maszkjában. Ő volt a román,
vagy a magyar koldus. Hogy hogyan került ide,
mégis lenne feltámadás, a széltoló
soha nem tudhatta meg,
mert amire odaért volna hozzá,
hogyan megkérdezze, fanyar humoráról
ismert barátja eltűnt.
szétesett, léggé foszlott,
azóta csak álmaiban kísérti.*

5. A piros ruhás lány utolsó jelenése

*A piros ruhás lány, akibe
tizenhat éves korában szeretett bele,
őrülten és halálosan, de akinek
az arcát sem látta, a petrovszki park
fái között suhant tova és bátyja szerint
lehet nem is volt arca, Washingtonban,*

*a szemközti járdán látta viszont a széltoló,
de amíg toporogva az idegességtől,
kivárta, hogy zöldre váltson a lámpa
és átbiceghessen a túlsó oldalra, a lány,
akin láthatólag nem fogott ki az idő,
olyan volt, pontosan olyan,
mint 1911 nyarán, mintha nem is telt volna el
közben hatvannyolc év, örökre eltűnt,
csak a nyugtalanító vörös körök
vibráltak égő szeme előtt.*

6. Az utolsó kötélranc

*Hamarosan pörögni kezdenek a dobok
és a széltoló utolszor lép fel a cirkuszban,
közönség előtt. Egy szál drótkötélen
egyensúlyoz majd, ég és föld között.
Tudja, egyetlen félrelépés, s máris zuhan,
pojácák, szemfényvesztők, léhűtők,
szent bolondkák, önkéntes spiclik,
pökhendi vakondokok, idioták, ámokfutók,
arcátlanok, szörnyetegek, szájtepő agitátorok,
krónikus hazudozók, torzszülöttek, fajankók,
meggyőződés nélküli fanatikusok közé
és szétroncsolt tetemét szovjet polgártársai
állják körül, néhány öregasszony bizonyára
sirni, jajveszékelnéi kezd. A széltoló
valahogy nem vágyik erre, ezért zuhanásra
egyelőre nem is gondolva indul el a kötélen.*

7. Az örök béke

*Washingtonba május végén érkezett meg
a széltoló és délelőttönként, két-három
dobozos sörrel táskájában sétálgatott,
majd a Fehér Ház melletti parkba menekült,
a nap, égető sugarai elől és többnyire néger
csavargókkal társalgott, akiket dobozos sörrel
is kínált. Amerika esélyeiről cseréltek eszmét
és az örök békéről. A széltoló büszke volt arra,
hogy alkalmi beszélgetőtársai nem is sejtik,
hogy orosz, „ellenség”, kiejtése alapján*

angolnak vélik. A széltoló felidézte egykori nevelőnőjét, miss Marle-t, akitől ötévesen kezdett angolul tanulni, s a nyelv rejtelmei nyolc évtizede elbűvölik, költői, Blake, Shelley, Robert Browning örök kihívást jelentenek számára. De erről természetesen nem beszélt az öreg, néger hajléktalanoknak, itták söreiket, nézték a fényben délirálként villódzó fehér házat, amely legalább annyira valószínű volt, mint az örök béke és meghittan hallgattak.

8. A szelek akadémikusa

„De miért, könyörgöm, miért nevezi széltolónak magát, kedves Vaszilij Ivanovics?” – szörnyülködött az öreg rabbi, akivel Robert Lowell jelenései után, a vendéglő előtt, taxira várva ismerkedett meg hősünk és gálánsan ígérte meg, hogy hazaviszi. Ebből a rabbi rögtön tudta, hogy csakis orosz lehet, egy amerikai soha nem osztaná meg vele taxiját. A széltoló nevetett és meghívta egy teára. Hazamentek, teáztak, emlékeztek, a rabbi arra a Zsitomirre, ahol ötven esztendeje halállal fenyegették a részeg kozákok, és ahonnan el kellett menekülnie. Később is találkoztak, a rabbi kapott egy példányt az angol nyelvű könyvből és nem értette miért értékeli le magát öreg barátja. „Még hogy széltoló!...” Mire hősünk kifejtette, hogy éppen hatvan esztendeje tartotta meg szélfoglaló beszédét Párizsban, a futurista akadémián és azóta a hiúság végeérhetetlen szovjet zsidóságán tologatja a kancsal, csalfa, háborgó szeleket.

9. Az ősi félelem

Álmában a széltoló ezúttal nem az utált, de megszokott kopár fennsíkon kóválygott, hanem frakkban, bőrszívarral szája sarkában, pezsgőzött valahol az átláthatatlan óceánumon, egy fehér luxusjacht fedélzetén, a három ismerős néger csavargóval, akik vörös frakkban feszítettek és remegő kezükben táncoltak a pezsgőspoharak. Ott volt kopott köntösében

az öreg rabbi is és a tálcán felejtve pezsgős poharát, a zsitomiri szenvedéseiről mesélt a hitetlenkedő társaságnak. Megvallotta hogyan dobtak csóvát a zsidók lakta házakra, a részegen kurjongató kozákok és hogyan hurcolták őt el a kuplerájba, ahol ruháit letépvé arra akarták kényszeríteni, hogy pucér leányzókkal henteregjen a biliárdasztalon, az elgurult biliárdgolyók között, de mivel erre képtelen volt, leköpdösték, kancsukával ütlegelték, s ruháikon alig lazítva, maguk mutattak példát, mialatt ő négykézláb mászott ki a szobából és legurulva a lépcsőkön jutott ki az utcára. Rohanni kezdett, tulajdonképpen azóta, hatvan éve rohan, de ha felidézi élményeit, ma is előnti a szégyen és rázni kezdi valami erőtlen, tébolyító zokogás. Felidézi a szélben remegő nyírfákat is, a végtelen ukrainai búzamezőket és hiszik, nem hiszik honvágya van. Ki érti ezt? A kérdésre nincs válasz, a széltoló felébred, s a balkonra kibotorkálva nézi a hajnalban éledező Washington, az utcán a rendőrökkel és klienseikkel vitatkozó kurvákat. Fél.

10. A tizenkettedik óra

A nagy, kerek, félhomályban villódzó óra – mánusai mindég a tizenkettesen állottak, ami rossz előérzettel töltötte el a sátrában felriadó széltolót –, nemcsak szibériai rémálmaiban jelent meg, amikor hősünk joggal gondolhatta, hogy üldözői előbb-utóbb rátalálnak, elhurcolják, és valahol egy szakadék szélén, vagy egy vízmosásban lövik le, egy burzsujjal kevesebb, mit számít ez? Favágás közben is hullik a forgács. Később, szülővárosában is kísértette, ott villódzott balga feje felett és foszforeszkáló mutatói makacsul a tizenkettesen állottak, jelezve, hogy a széltoló tényleg a baljós, tizenkettedik órában van, bármikor érte jöhetnek homályban ólálkodó személyi követői. De nem jöttek, viszont képzelete kísértő, hatalmas órája sem tűnt el, figyelmeztetve a rá leselkedő veszélyekre. Ki érti ezt?

11. A ködökről szóló dolgozat előhangja

A ködök nem egyformák, színiük, állaguk, rejtelmeik is különböznek! Erre a falrengető felismerésre a széltoló a londoni ködben kóvályogva döbbsent rá, huszonnégv évesen, felidézve a petrovszki, pétervári, moszkvai, vlagyimiri, párizsi, normandiai ködöket. S csak ezután ismerhette meg a velencei, ravennai, firenzei, génuai, nizzai ködöket, nem is beszélve a szibériai tajgát elvarázsoló, zöldes-szürke ködről, amelyik teljesen különbözött a londoni csukaszürke, a Velencét foglyul ejtő ónos ködöktől. Elhatározta – felidézve a dalmát szigetvilág, Adriából születő azúr ködeit, ismerkedve a feketén hömpölygő washingtoni ködökkel, amelyek a Potomac folyóból keltek ki és győzedelmesen kerítették hatalmukba a rettegve ébredező várost –, hogy afféle testamentumként, halála előtt még megírja ontológiai, esztétikai és történeti értekezését a ködökről, hadd tanuljanak hálátlan utódai, már ha természetesen elolvassák dolgozatát. De sejtette, erre már csak azért sem fog sor kerülni, mert a ködökről szóló tanulmánya soha nem jelenik meg nyomtatásban a Szovjetunióban, s az is lehet ideje sem lesz megírni, előbb-utóbb foglyul ejti a sunyi, fekete köd, amellyel a földrész kiirtott indián őslakói átkozták meg a tülekvésnek kiépülő Amerikát, s útvesztőiből nem tér vissza soha, örökre ködben fog tévelyegni és vakító felismeréseit nem oszthatja meg senkivel.

12. A ravennai pínea ligetben

*Lénára nézett, elfogta a szégyen,
fények villóztak árnyak sűrűjében
a ravennai pínea liget,
fojtó ónszürke ködökbe veszett.
Elnyelte a templomtornyokat,
jajgatott, nevetett, sírt, káromkodott.
Panaszolta véges a létezése,
előbb-utóbb áttűnik a nemlétebe,
ott várakozhat ugrásra készen,
mert szét soha nem foszlik egészen,
Eljő ideje, még reménykedik,*

átélni újabb jelenéseit.
Léna nevetett, de nem találta
a köd rémekkel vemhes uszályában
és akkor döbbsent rá a széltoló,
fullasztó ködben kóvályogni jó,
hisz előbb-utóbb tűnik, szertefoszlik,
villódzó fénysugarakba oszlik
és akkor újra megláthatja Lénát,
s a sötét város sok-sok templomtornyát.
S a Byron megénekelte ligetben
újra egymásra találhatnak ketten.
Körös-körül suttagó pínéák,
kísérik a szél áradó himnuszát.
Puha, selymes fűre dőlhetnek le,
egymás testét remegve keresve.
Arnyak sűrűjében villan meg a fény,
kitárult Léna teste, a remény.
Ha jól számolja hatvan éve ennek,
azóta is a fűben hemperegnek,
Ravennában, a pínéa ligetben.
Bámulja őket, segíti az Isten.
Odarendeli őrzőangyalát.
Magas, sudár és vékony, mint a fák.
Hogy élhetnek még, neki köszönhetik,
elűzte sorsuk vicsorgó rémeit.
Lénára nézett, elfogta a szégyen,
Washington sötét, örök éjjelében.
A Potomacból most kelt ki a köd,
ott terjengett a nagyváros fölött.
„Mi történt? Miért nem alszol, szívem?!“
„Megjött a köd és félek, elviszen,
kábitó, vad játékaiba kezd,
magával ragad, többé nem ereszt.
És soha többé nem láthatlak téged.”
„Ne félj, én majd, oda is elkísérlek.”
És a teraszról nézték a ködöt,
sunnyin kanyargott a házak között.
Hirtelen megint Ravennában voltak,
pínéák között köröztek a holtak.
Hívták magukkal. „Nem, még nem megyünk –
kacagott Léna –, még itt kell legyünk,
dolgunk van még az elrontott világon.”
Szétfoslott a köd, akár egy rémálom.
Tűnődve szólalt meg a széltoló.
„Nem tudom azt se hogyan lenne jó?”

*Indulhatnánk már lassacskán haza.”
Akár a köd, elmúlt az éjszaka.
Ólmos hajnali fényben álldogáltak,
szél simogatta a píneákat.*

13. A barbárok támadása

*Az ellenség kora este támadta meg a várost,
alkonyodott, a homály sunyi árnyai fölött,
sűrű rajokban riadóztak a varjak, minden zajt
elnyomott a fülsüketítő, iszonyú káromlás.
Azt se tudtuk hol vagyunk, melyik korban,
mindenesetre megszólaltak az ágyúk és az ideges
varjak azonnal elhúztak délre. Csörömpölve
törtek be az ablakok és az égen világítottak
a kíváncsi rakéták. A herceg összetrombitálta
a lakosságot a piactérre és közölte tizenhat
évtől hetven évig minden férfi azonnal ragadjon
fegyvert és csatlakozzon a sereghez. Ő csapatai élén
kivonul a város elé, a síkra, pillanatnyilag ugyanis
nem vagyunk felkészülve egy hosszabb ostromra,
a városfalak állapota is eléggé aggasztó.
Közben égő nyilak repültek el a fejük fölött,
a külvárosi tetők azonnal lángra is kaptak.
Az esztelen fényben reménytelennek tűnt
minden ellenállás. Azt se tudták kik a támadók,
miért támadtak meg hadüzenet nélkül?
Mit akarnak? „Nyilván felperzselni, kifosztani
a várost – dűnnyögte egy csontsovány öregember – ,
leöldösni az ellenállókat, láncra fűzve hurcolni el
az élőket, a déli rabszolgapiacokra. Mit is
akarhatnak egyebet a barbárok?”
Csikorogva tárult ki a nagykapu és hadaink
kivonultak a síkra, vállalva az eleve reménytelennek
tűnő küzdelmet. Nyolc óra volt.*

14. A folytatódó rémálom

*Az idegen hordák természetesen szétszórják
a herceg elpuhult, harctól elszokott seregét,
levágják a herceget is, fejét póznán hordozzák
körül a piactéren, mert természetesen betörnek*

*a védtelen városba, fosztogatnak, gyűjtogatnak –
ahogyan megjósolta az öregember. – Láncra
fűzik a túlélőket, hetekig tevék után bukdácsolnak
a végtelen mezőkön, de vizet kapnak és némi
kását is. „Láthatólag nem akarják, hogy
elpusztuljunk, céljaik vannak velünk” –
magyarázza a széltoló az elkeseredett Lénának.
Változik a szín, de hát ez álom! Minek keresni
benne logikát? Egy ismeretlen város rabszolgá-
piacán térnek magukhoz, durván választják el Lénától,
megkezdődik az embervásár. Feleségét egy magas,
karcsú, turbános arab vásárolja meg, utána szeretne
rohanni, de az őr káromkodva tarkón üti
és elfeketedik előtte a mozgó világ.
Washingtoni ágyukban tér magához,
fájó nyakát dörzsölgetve, ámulatlan nézi
a mellette csendesen alvó Lénát
és érzi még a félelmet. A rabszolgapiac
gyomorforgató bűze ébren is kísérti.*

15. Szédület

*Ott ült a balkonon, képzelődött,
bűvölték mélakóros orosz őszök.
Átkelt az óceánon, négy határon,
városában volt, Szentpéterváron.
Egy cellában, a Péter-Pál erődben,
alkony hullt köréje észrevétlen.
Nem vizsgálta, hogy Maxim Gorkij is
raboskodott itt, Dosztojevszkij is.
A falba karcolt üzeneteket
betűzgette, fázósan remegett.
Az utcán elsuhant egy Limuzin.
Mégis Washington, észlelte. A kín
mégse szűnt. A félelem egyre rázta,
visszazuhant egy rég elsüllyedt nyárba.
A kastélykertben hintán lebegett,
Puskin és csalfa nimfái felett.
Megmozdultak most az ellenfényben,
és feléje lopóztak észrevétlen
a kert szobrai. Hallotta őreit
káromkodva kínoztak valakit,
a szomszéd cellában. „Kávét ittál? –*

*jelent meg Léna. – Vagy teát innál?”
Ültek a teraszon Washingtonban,
s már azt sem tudta egyáltalán hol van?*

16. A washingtoni csoda

*Forró nadrágnak járőröznek a lányok
a washingtoni utcán, fekete és fehér combok
villognak leállíthatatlan, feltűnnek
kecses japán és karcsú kreol lányok.
Rámosolyognak a széltolóra, karon fogják,
hívogatják. Ígérik, csodát tesznek vele,
olyan élményekben részesítik, melyekben
bizonyára szenvedélyes élete alatt
még nem volt része. „De hát nyolcvannégy
éves vagyok – tolja el őket szelíden a széltoló –,
hamarabb kellett volna találkozniuk,
én vagyok a hibás, lekéstelek titeket.
Hamarabb kellett volna idejönnöm, de...”
„Angol – mosolyog egy szőke lány és újra
belekarol. – A nyelv mindig csodát tesz,
meglátod, öregúr.” Csatlakozik hozzájuk
egy apró természetű, japán kislány is, nyikorgó
lépcsőkön mennek felfele, egy manzárd
szobában, hatalmas ágyra fektetik, levetkőztetik,
bámulják, hogy milyen sovány, ők is levetkőznek,
két oldalt simulnak hozzá, simogatják,
nyelvükkel érintgetik, nevetgélnek, remegő
kezét combjaik közé vezetik. A széltoló
úgy érzi, álmodik, ez nem lehet igaz,
s ágyában ébredve, ólmos hajnali fényben,
meglepetten észleli, hogy hosszú évek után
újra merevedése támad és az alvó Lénához
simul, aki döbbenetén riad fel, de keze azonnal
megtalálja, amit oly régóta hiába keres.
Krémmel kenegetve, remegve vezeti magába
és összesimulva ringatóznak, két telhetetlen
csontváz. Léna felnyög, mint régen, sikoltozik,
káromkodik, s a széltoló úgy érzi, hogy hosszú
távollét után végre hazaérkezett, oda,
ahová mindig is vágyott. Csak nehogy az álom
folytatódjon, gondolja még és nekifeszül
a rajta ringó testnek. Megtalálják a hosszú*

*évtizedek alatt kialakuló ritmust és repülnek.
Ha most sem áll meg a beteg szívem,
örökké fogok élni, gondolja a széltoló,
akár Rufus, Borges római katonája.*

17. Az Erie-tó partján

*A zajos washingtoni hajnalok és a világváros
nyugtalanító forgataga után, nagy ajándék a csend,
az Erie-tó partján. A széltoló korán kel,
lábujjhegyen megy át a szomszéd szobába,
fel ne ébressze Lénát. Melegítőbe bújik,
bojtos sapkával makacs fején lép ki a házból,
átbiceg a kerten és a vörösfenyők között
kíváncsi mókusok bámulják, régen meggyilkolt
indiánok árnyai köröznak a félhomályban.
Otthonosan mormog a hatalmas tó, hullámai
nyughatatlanul csapódnak a móló köveinek,
s a napkorong is hamarosan kiemelkedik
a sustorgó habokból, vörös vérnarancs,
bevilágítva életét és a tájat. De ez a néhány perc
a homályban élete váratlan ajándékának tűnik,
ki nem hagyná semmiért. Úgy érzi, mintha
az általa még a harmincas években
fordított indián regények szereplője lenne,
s a fák közül bármikor rátörhetnének
egy szomszédos, ellenséges törzs harcosai,
torokhangon üvöltözve fognák körül,
s a felkelő nap első sugarai beretvaéles
tomahawkjaikon törhetnének meg,
s villanhatnának égő szemébe. De csend van,
a harcosok egyelőre késnek, csak egy mókus
vörös farka villan meg a végre megjelenő nap
szúró fényében, amint egyik fáról
a másikra repül, elszánt légtornász.*

18. Napozók

Edward Hopper festménye

Öt széken napozó alak: egy kiolvashatatlan arcú nő, egy hátradőlve meditáló gentleman, egy arcát napnak kitérő hunyt szemű hölgy, egy másik úr, kalapban, ettől dőlősebben tetszik a többinél s megközelíthetlenebbnek, végül egy nekünk háttal forduló, olvasó férfi. Nem lehet eldönteni újságot, regényt olvas, esetleg színes magazint, de nem is fontos. Szinte sőt róla a magányosság, beiratlan sírkő a háta. „Íme, Amerikából jelentjük – vigyorog a széltoló a washingtoni képtárban, meglepett, szőke unokája felé fordulva. – Elkészült a kifulladás civilizáció sírköve.” Barátságosan, erős fény-árnyék hatás teszi vibrálóan kétértelművé és borzongatóvá a festményt. Rideg és nyomasztóan zord. A magukba záruló alakok jelenetének iszonyú némasága nyugtalansággal tölti el, elfordulna, de az öt magányos alak újra meg újra kényszeríti, hogy nézze őket, értelmezze kilátástalan egyedüllétüket, szomorú sorsukat. „És nem tudni mi lesz – fordul Tatjana felé a széltoló – ha váratlanul mégis felhők takarják el a napot? Mihez kezdenek akkor kiszámíthatatlan szabadságukkal a flegmatikus, s önhibájukon kívül az árnyék iszonyatos birodalmába kerülő napozók?”

19. A nap vége

A lilán villódzó alkonyatban, a nap végén,
a széltoló a faház teraszán üldögél,
pohár borában szomorú arcát hosszan elnézegetve,
várja, mikor tűnik el végleg a nap, kedves
vörös fenyői mögött, lángra lobbantva a túleveleket.
Jobboldalt meghitten morajlik az Erie-tó,
de már nem dől be sustorgásainak, kiismerte,
rakoncátlan és vad, olyan is, mint a Ladoga-tó,
főként szélcsendben, de azonnal megváltozik,

szeszélyes, mint az időjárás. Itt egyik pillanatról a másikra elborul és süvöltözni kezd a makrancos keleti szél, tízméteres hullámok ágaskodnak, s az a baljós zúgás. Nem tudná megszokni soha. Alkonyodik. Hallja, amint Léna a konyhában szöszmötöl, készíti a vacsorát, általában a teraszon szokták elfogyasztani, a hold rőt, ezüstös, szűrt fényében, amikor minden elváltozik, minden megnő és a vörösfenyők is mintha felélednének, megmozdulnának, mintha indiánok nyughatatlan szellemei motoszkálnának közöttük, s ő egykedvűen számolja még hány napjuk van a hazautazásig. Léna az égboltot figyeli, veje teleszkópján, meg szeretné találni csillagát, de úgy tűnik végképp elveszítette, s a széltoló hiába magyarázza: ez itt más, Amerikában az ég is más, a csillagok is, nem hiszi el, makacsul, türelmetlenül, dideregve napok óta a csillagokat figyeli. „Mennyi van, mind megvannak hát valahol csak meg kell lennie az enyémmnek is. Nem tűnhetett el, csak úgy, mint bűvész cilindereiben a nyúl.

20. A soha nem felesleges sírfelirat

Kopár fennsíkon rohan a széltoló.
Életét menti, semmire se jó.
Kutyák üldözik. Lehet utolérik?
Szétmarcangolják. Darabokra tépik.
„Ha elértem a zöld parti füzeket,
vízbe ugorva megmenekülhetek.”
Elérheti-e? Zúdulnak nyomában,
s a parti füzes csüggesztőn távol van.
„Hát így végződik a tékozló élet?
Acsargó, veszett kutyák széjjeltépnék?”
Fejben írja már sírfeliratát,
amit nem ért el a kágébé, kutyák
tesznek pontot a történet végére.
Költő nyugszik itt, miért és mivégre?
Éltében küzdött verssel, szenvedéllyel,
pechjére fenevadak tépték széjjel.
A holdból mégis leszállott a nyúl,
látta a farka már utánazúdul.

Mégis elérte a parti füzeket,
vízbe ugorva menekülhetett
volna, csakhogy a folyócska elapadt
a szárazságban, valahol elakadt.
Visszafordult és nézte, ámulat,
hogyan úszik a kutyák a nyulat.
Róla mintha megfeledkeztek volna,
sírfeliratát talán, hogy megírja.
Egy széltoló nyugszik itt, fáradt vándor,
nem bírt el véle lángdémon, se amor,
se bolshevik, kutyák tépték széjjel.
Itt kísért a fennsíkon minden éjjel.
De nem így történt! A holdbéli nyúl
lejött, megmentett, utána uszult
a veszett horda, eljátszott velük,
hogyan élhetik túl a szegényüek.
Ma is valahol ottan kergetőznek.
És én még élek, persze, ha ez élet?

21. Az álarcosbál

A széltoló egy táncteremben állingál, a vakító
fényben elsiklanak előtte az álarcosbál résztvevői,
színesen viháncoló állatsereglet, délcegen
vonuló történelmi hősök. Mindez emlékezteti
valamire, de egyelőre képtelen még arra is rájönni,
hogyan pontosan hol van, s zűrzavaros élete
melyik idejében?! Sürgősen kellene keresnie
egy tükröt, megismerlenni önmagát, ő-e vajon még,
vagy ismeretlen ellenségei elcserezték? Azután
egy álarcot is kellene szereznie, ezek azt hihetik
csillapíthatatlan feltűnési viselkedésében meztelen
arcával tüntet. Ide-oda sodródik a tömegben, kijut
a nagy teremből, az előcsarnokban, végre talál
egy hatalmas állótükröt, megnyugodhat, irigyei
mégse cseréltek el, ő az, fiatalon, huszonévesen.
De hol történhet mindez? Valahol Párizsban?
Szétnéz, ott az árus is, fogatlan öregasszony,
kér egy hajtókát álarcot és egy kimonót s máris
japánként surranhat vissza a terembe. Épp azon
töpreng, kérjen-e fel táncolni egy hölgyet,
Szép Helénát például, aki épp előtte ingerkedve,
kihívóan riszálja magát, amikor egy dragonyostiszt,

tohonya mahomet alak, váratlanul felpofoz egy török basát, turbánját, álarcát is leveri a balfácánnak, közben a csinos rókalány – bizonyára miatta, féltékenységi rohamában, kezdte ütlegetni a törököt, vézna, szőke fickó, az orra is betörhetett, vérzik –, egy magas, délceg huszárcapitány karján lejt tova, úgy látszik, mégiscsak a lovastiszteket kedveli. A dragonyos döbbenet néz utánuk, legyint, megfordul, kihátrál a csődületből, a bárpulthoz támolyog, kér egy grappát. A török bánatosan néz utána, törülgetve vérző orrát. Egy vámpírhölgy marad mellette, kacéran nyalogatja orráról a vért, azonosulva szerepével, ha vámpír, hát vámpír. Előzékenyen emeli föl a földről a fiú turbánját, álarcát és karonfogva tűnnek el a színes forgatagban. Jön Coppelius mester is, Hoffmann meséiből, kopasz feje akár egy kugligolyó, álarcából hatalmas karvalyorr mered elő, szimatolva néz körbe, bütykös ujjai poliplábak, remegő csápolók. Meg akarja ragadni a báméskodó Szép Helénát, aki felsikolt és egyenesen a széltolóhoz menekül. A zenekar keringőre vált, ellejtenek a forgatagban. „Én szeretem a japánokat!” – súgja a hölgy és fülét harapdálva hívja egy mellékszobába, hogy közelebről is megismerkedhessenek, de erre sajnos már nem kerül sor, huzat támad és a nyitott ablakon repíti ki sorra a párokat és a magányos maszkurákat, a sötétben alvó város fölé. Azóta is ott kerengenek a levegőben. Megáll az idő.

22. Pierrot, a zenész

Gino Severini festménye

Fehér bohóc ül, szembe velünk, fekete álarcban bizonyára szemünk tükrében szemléli magát, ölében gitár, körülötte meghitt tarkára pingált falak. A széltoló, Párizsból való hazatelepedésük előtt, 1925 sugárzó tavaszán látta először a festményt, s érezte Pierrot jelenlétét. Az álarc mögül rászzegeződött tengerkék szeme, mintha akart volna tőle valamit.

Egész éjjel nyugtalanul hánykolódott,
Léna azt is hitte meggondolta magát,
már nem akar hazatérni, de ő bevallotta
a fehér bohóc nyugtalanítja, mintha
akarna tőle valamit., Bolondság – nevetett
a felesége csiklandósan és hozzásimult –
Tőled csak én akarok valamit, hercegem,
a hogy mit, azt te is nagyon jól tudod.”
Másnap mégis visszament a kiállítóterembe,
a bohóc képe eltűnt, bizonyára valaki,
egy műgyűjtő, vagy valamelyik állami
közgyűjtemény megbízottja már meg is
vásárolta. De a fehér bohócot nem tudta
elfelejteni, évtizedekig kísértette, s most,
nem kis meglepetésére, egy New York-i
múzeumban láthatta viszont. Pierrot
az évtizedek során, vele ellentétben,
mit sem változott, de ahogy egészen közel
ment hozzá, mintha megvillant volna kék szeme.
Felismert, döbrent meg a széltoló és sokáig
mereven, mozdulatlanul nézte a bohócot,
próbálta elképzelni fekete álarc alatt az arcát,
de sehogyan sem sikerült. Pierrot visszanevetett,
s mintha tényleg akart volna valamit, de nem bírt
megszólalni és hősünk rájött, hogy egy másik
szerepet, másik sorsot kínált fel akkor, ott neki,
ötvennégy esztendővel ezelőtt. Ő lehetett volna
a párja, az ikertestvére, a hasonmása, a fehér
bohóc és minden, az egész kurva, zátonyra futott
élete másképpen alakulhatott volna, ha akkor
megérti, mit is akar sugallni Pierrot. De süket volt,
vak volt és érzéketlen, nem fogta fel az üzenetet.
s most már fehér bohóc sem lehet soha.
Ez a vonat is elment. Nézte még egy ideig,
szomorúan a bohócot, s akkor Pierrot hirtelen
megmozdult, fölemelte a gitárját és játszani kezdett
valami andalító menüettet, aztán meghajtotta fejét,
leengedte gitárját, közvetlen mozdulattal vette le
álarcát és a széltoló döbrenten ismert fiatalkori
önmagára. Igen, kétségtelen ő volt az. A művész
kétségtelenül őt festette meg Pierrot maszkjában.
De hol találkozhattak és mikor? Malevics, vagy a
futurista olasz festők környezetében? Ezt már
képtelen volt kideríteni. Nézte hasonmását
és hallgatott. Nem tudott elválni tőle,

*a múzeum zárásáig maradt, viselkedése már
az öröknek is feltűnt, aggódalmasan köhécseltek
a háta mögött, de korára való tekintettel
elnézően viselkedtek, nem zavarták meg.*

23. A jégmezők lovagja

*A népszerű ifjúsági regényt olvassa a repülőn,
ásítózik, kér egy dupla whiskyt, szopogatja.
A tatárok támadnak, a herceg összetrombitálja
csapatait, tél van, nagy orosz tél, méteres hó.
A lovak prüszkölnek a hidegben, leheletük
párállik, fejük körül, mintha pipáznának.
Mielőtt a két sereg összecsapna, váratlanul
megszólal a vészcsengő, ijedt stewardeszek
futkároznak, mindenkinek felcsatolják az
ejtőernyőjét. „Leálltak a motorok – magyarázzák –
ki kell ugrani! A gép irányíthatatlanná vált,
percek múlva lezuhan.” Így a széltoló, bedöntve
whiskyjét, zakója zsebébe gyömöszölve az örökbecsű
történelmi regényt, felsorakozik a többiek mögé.
Léna sehol. Mi történt? Nem együtt utaztak volna?
Hihetetlen. De felesége titokzatos eltűnésén
sem tud sokáig töprengeni, egymás után lökik ki
az utasokat az űrbe, megmagyarázzák, mit is kell
meghúzni, hogy az ejtőernyő kinyíljon és jó utat
kívánva őt is kitaszítják a csillagokkal teli,
sötét űrbe. Zuhan. Ráncigálja a fogantyút,
de ejtőernyője nem akar kinyílni. Azt sem tudja
hány ezer méter magasan lehet, csak annyit,
hogy néhány perc és vége, soha nem tudja meg,
hogy a jégmezők hős lovagja megnyerte-e
a tatárok elleni csatát, vagy ellenkezőleg,
a tatárok győztek és ő is elesett a jégmezőn?*

* Amikor Léna nagymama hirtelen halála után, hónapokra pétervári lakásukban élve, alaposan átkutattam több ezer kötetes könyvtárát, számtalan vers került elő, különböző könyvek hátsó oldalaira írva, de ismeretlen kéziratok is, főként a szintén átvizsgált lemezborítókából! Hatalmas, gazdag lemezgyűjteményük volt, mindketten szerették a preklasszikusokat (Bach, Händel, Vivaldi) és Mozartot, de sok volt a Liszt-, a Schumann-, a Brahms- és nyilván a Sztravinszkij-, Rahmanyinov-lemez is. Amikor a könyvtárral és a lemezekkel is végeztem, elkezdtem összeállítani az eleve három kötetre tervezett összegyűjtött verseket és

írni a jegyzeteket. Már nem reméltem, hogy újabb anyag kerülhet elő. Váratlanul nyáriasra fordult az idő, kimentem a kerti házba és az ő asztalainál dolgoztam, hol a diófa, hol a hársfa alatt, hallgatva a fáradhatatlan feketerigókat, s a Ladogató távoli, megnyugtató hullámainak morajlását. Egyik éjszaka a folyóiratom lehullt a földre, az ágy mellé, s amint keresgéltem, egy kis, fekete táskát találtam, benne egy füzet, amit én vettem neki még amerikai látogatása első napjaiban. Izgatottan lapoztam bele, már a versek fölé, fekete filctollal, nagybetűkkel írott cím is meghökkentett: A hiúság zsbívására és az alcím is, egy széltoló vallomásai. Elkezdtem olvasni a sokszor javított verseket, s rádöbentem (nem volt nehéz, néhány versben világos az utalás helyre, időre!), Amerikában írta, egészen hazautazásukig, de hogy miért rejtegette, miért nem mutatta meg, rejtélyesnek tűnt számomra. Élveztem a sokszor csattanóra kihegyezett verseket, száraz, fanyar humoruk, derűs öniróniájuk elbűvölt. Sajnos ezekhez a versekhez nem fűzött szokásához híven jegyzeteket, s már Léna nagymamát sem kérdezhettem, pedig kíváncsi lettem volna egyre és másra, de ki tudja, lehet, hogy ő sem tudott erről a kisebb kötet terjedelmű ciklusról. Mindegy, az amerikai fűzet végére illesztettem, a nagy búcsúzó versciklusa elé. Bizonyos darabjaival a készülő biográfiámban is foglalkozom majd, kikerülhetetlen adalékok nagyapán öregkori életéhez, egyre sötétedő világlátásához. – *Tatjana Bogdanova*